

Eesti
Sõjamuuseum
KINDRAL LAIDONERI MUSEUM

Eesti sõjamuuseumi – kindral Laidoneri muuseumi kogude poliitika

Sisukord

1. Kogude poliitika eesmärk.....	3
2. Muuseumi koostöövõrgustik	4
3. Kogumispõhimõtted	4
3.1 Kogumise eesmärk	4
3.2 Kogude poliitika alusdokumendid.....	4
3.3 Teiste sarnaste lähipiirkonnas tegutsevate muuseumide kogude lühianalüüs	5
3.4 Muuseumikogu täiendamise üldpõhimõtted.....	5
3.5 Muuseumikogu hetkeseis ja täiendamise vajadused	6
3.6 Muuseumikogu täiendamine	8
3.7 Museaalide väljaarvamine ja hoiule võetud eseme tagastamine	8
4. Kogud ja nende kasutamine	8
4.1 Muuseumikogu kasutamine.....	8
4.2 Digiteerimistöõde korraldus	8
4.3 Ruumid ja säilitustingimused	8
4.4 Turvalisus	8
Lisad.....	9
Kogud arvudes.....	9

Sissejuhatus

Eesti sõjamuuseum – kindral Laidoneri muuseum (*sõjamuuseum*) on Kaitseministeeriumi valitsemisalas tegutsev riigimuuseum ja ministeeriumi hallatav riigimuuseum. Sõjamuuseumi missiooniks on tagada Eesti sõjaajaloo kõrgetasemeline uurimine, talletamine ja avalikkusele vahendamine ning sõjaajaloolise pärandi väärtustamine. Sõjamuuseum on kultuuri ja sõjaajaloo uurimiskeskus, mis kogub, säilitab, uurib, vahendab ning eksponeerib Eesti sõjaajalooga ja kaasaegse Eesti Vabariigi relvajõududega seotud materjale teaduslikel ja hariduslikel eesmärkidel aidates nii hoida ühiskonna turvatunnet ning suurendada kaitsetahet.

Sõjamuuseum sai alguse 1919. aastal kui asutati Eesti Vabastamise Sõja Muuseum Sõjavägede Ülemjuhataja kindralmajor Johan Laidoneri päevakäsuga 19. jaanuaril 1919. Pärast Eesti okupeerimist 1940. aasta suvel muuseumi tegevus lõpetati, kogude kasutuskõlblik varustus anti Punaarmeele, osa eksponaate teistele muuseumidele, osa viidi Venemaale ja palju esemeid hävitati.

Pärast Eesti taasiseseisvumist otsustati Viimsi vallavolikogu 5. märtsi 1993. a otsusega rajada Viimsi mõisa Viimsi valla muuseum, mis asus koguma eeskätt Johan Laidoneri isikuga seotud esemeid ja teavet. 26. veebruaril 2001. a asutati kaitseministri määrusega riigimuuseum Eesti Sõjamuuseum – kindral Laidoneri muuseum asukohaga Viimsi mõisas. Riigimuuseum võttis üle vallamuuseumi ruumid ja jätkas vallamuuseumi perioodil loodud kogude täiendamisega, sõjamuuseumi enda sõjaeelsed varad olid hävinud või laiali jaotatud.

1. Kogude poliitika eesmärk

Sõjamuuseumi kogude poliitika eesmärk on muuseumikogude läbimõeldud arendamine vastavalt põhimääruses ja arengukavas (Kaitseministri 10. 07. 2013. a määrus nr 41 „Eesti Sõjamuuseum – kindral Laidoneri muuseumi põhimäärus”, kaitseministri määruse muutmise akt 02.12.2015 nr 30 ja Eesti sõjamuuseumi – kindral Laidoneri muuseumi arengukava 2016-2020) sätestatud eesmärkidele. Kogude poliitika on raamdokument, mis määrab muuseumikogu arenguplaani ja reguleerib kogu moodustamist, säilitamist ja kasutamist.

Kogude poliitikat ajakohastatakse vastavalt vajadusele. Eesti Sõjamuuseumi kogude poliitika on aluseks kogude iga-aastaste tööplaanide koostamisele.

2. Muuseumi koostöövõrgustik

Sõjamuuseumil on koordineeriv roll Eesti sõjaajaloo tegelevate muuseumide ja erakollektsioonide võrgustikus. 2010. aastal asutati sõjaajaloo tegelevate muuseumide ja kogude võrgustik Eesti Sõjaajaloo Pärand (edaspidi - ESAP), mis on sõjamuuseumi koordineerimisel tegutsev Eesti sõjaajaloo uurimise, jäädvustamise ja eksponeerimisega tegelevate eraõiguslike, ühiskondlike ja teiste muuseumide ja kogude ühendus.

Sõjamuuseum teeb lisaks ESAPile koostööd ka teiste erakogudega. Rahvusvaheline koostöö sõjamuuseumidega on tihe, peamisteks partneriteks on Soome Sõjamuuseum, Rootsi Armeemuuseum, Läti Sõjamuuseum ja Poola Sõjamuuseum.

Sõjamuuseum osaleb ka Rahvusvahelise Muuseumide Nõukogu (ICOM) relva- ja sõjaajaloo muuseumide rahvusvahelise komitee (ICOMAM) töös.

3. Kogumispõhimõtted

3.1 Kogumise eesmärk

Põhimääruse järgi on sõjamuuseumi üheks ülesandeks Eesti sõjaajalooliste materjalide ja mälestuste kogumine ning muuseumis arvele võetud museaalide säilitamine, konserveerimine ja restaureerimine. Muuseumi arengukava järgi aastateks 2016–2020 on muuseumi tegevuse üheks eesmärgiks Eesti sõjanduse ajaloo seotud esemete ja materjalide väljaselgitamine ning kogude täiendamine ja mitmekesistamine. Selle saavutamiseks toimub muuseumikogu täiendamine selgete kogumispõhimõtete alusel nii kaitseministeeriumi valitsemisala asutuste kui ka teiste partnerite abil. Kogumise eesmärk on toetada Eesti sõjaajaloo jäädvustamist ja eksponeerimist nii muuseumis kui ka väljaspool muuseumi ja selle kõrgetasemeline uurimine.

3.2 Kogude poliitika alusdokumendid

Sõjamuuseumi kogude poliitika lähtub muuseumi missioonist ja juhindub muuseumiseadusest, Rahvusvahelise Muuseumide Nõukogu (ICOM) vastavatest suunistest, muuseumide eetikakoodeksist, Kultuuriministeeriumi juhendist „[Muuseumikogu korralduse põhimõtete ja kogumispõhimõtete koostamise juhend 1.1](#)“ (2014), dokumendist „Eesti Sõjamuuseumi arengukava 2016-2020“, sõjamuuseumi muuseumikogu korraldamise ajutisest eeskirjast (2008), sõjamuuseumi ohuplaanist ja väljakujunenud headest tavadest.

3.3 Teiste sarnaste lähipiirkonnas tegutsevate muuseumide kogude lühianalüüs

Sõjamuuseum on Eesti ainus riigimuuseum, mille kogumisobjektiks on Eesti sõjaajalugu. Sõjamuuseumi ei konkureeri teiste muuseumidega museaalide omandamisel, vaid teeb koostööd, aitab koostada teiste muuseumide sõjaajalooliseid näitusi, toetab ühiseid algatusi ja laenab teistelt muuseumidelt ja erakogudest esemeid eksponeerimiseks.

Kattumisi kogude komplekteerimise osas on **Eesti Ajaloomuuseumiga** (sõjaajalugu osana üldisest ajalooost), **Eesti Meremuuseumiga** (sõjategevus merel ja rannikul), **Eesti Rahva Muuseumiga** (fotokogus on fotosid Eesti sõjaajaloost, kogusse kuuluvad ka mitmed Kaitseliidu ja kaitseväe auhinnad ning Eesti väeosade lipud), **Eesti Spordimuuseum** (kolleksioonis on sõjaväesportidiga seotud esemeid), **KVÜÕA Muuseum** (tuli- ja külmrelvad, vormid, teenetemärgid ja laskemoonanäidiste kolleksioon), **Kaitseliidu Muuseum** (fotod, Kaitseliidu vormid, teenetemärgid), maakondlike ja linnamuuseumidega, näiteks **Tallinna Linnamuuseum** (ajalooliste relvade kogu), **Viljandi Muuseum** (sõjaajalooline materjal, relvad ja vormid ning laskeauhinnad; sõjaajalooga seotud fotod), **Saaremaa Muuseum** (Saaremaaga seotud isikute relvad, teenetemärgid ja ordenid), **Järvamaa Muuseum** (relvakolleksioon), **Narva Muuseum** (vanem sõjaajalugu) ning **Eesti Sõjaajaloo Pärandi (ESAP)** võrgustikku kuuluvate muuseumidega. Lisaks on sõjaajalooga seotud esemeid mitmetes erakogudes.

3.4 Muuseumikogu täiendamise üldpõhimõtted

Sõjamuuseumi kogude täiendamise üldpõhimõtted tulenevad muuseumi põhimäärusest.

Muuseumikogu täiendamisel arvestatakse järgmisi põhimõtteid:

- sõjamuuseum kogub süstemaatiliselt Eesti kaitsevägega seonduvat ainet;
- sõjamuuseum kogub Eesti sõjaajalooga seotud materjale;
- sõjamuuseum kogub Eesti sõjaajalooga seotud teiste riikide materjale;
- sõjamuuseum keeldub annetuse, kingituse, pärandi või tervikkogu arvele võtmisest, kui see ei vasta muuseumi põhimäärusele või kogude poliitikale;
- sõjamuuseum ei võta museaalina arvele annetust, kingitust või pärandit, kui selle üleandja esitab eritingimusi, mis on vastuolus muuseumi huvidega;
- sõjamuuseum ei võta arvele eset, mille säilitamiseks ja eksponeerimiseks puuduvad tingimused või eelarvelised võimalused;

- sõjamuuseum ei võta vastu esemeid, mis on väga kahjustunud ja mille restaureerimise võimalikkus on küsitav ning mille seisund võib kahjustada teisi hoidlas olevaid museaale;
- sõjamuuseum ei võta vastu esemeid, kui see on vastuolus seaduse ja/või [ICOMi eetikakoodeksi](#) põhimõtetega;
- sõjamuuseum ei võta vastu esemeid, mis on identsed või väga sarnased juba olemasolevate esemetega, välja arvatud juhul, kui ese on paremini säilinud või omab ajaloolist lisaväärtust;
- sõjamuuseum selgitab oma võimaluste piires välja kultuuriväärtusega eseme päritolu, et vältida omaniku tahte vastaselt tema valdusest välja läinud või teisest riigist välja viidud eseme museaalina arvele võtmist;
- sõjamuuseum arvestab eseme museaalina arvele võtmisel teiste sarnase ainevaldkonna muuseumide kogude poliitikatega;
- kõik muuseumikogu täiendamise otsused peavad olema kaalutletud ja põhjendatud, vastama kogude poliitika põhimõtetele ning vähemalt ühele eelpool nimetatud põhikriteeriumile või kahele lisakriteeriumile eseme väärtuse hindamisel.

3.5 Muuseumikogu hetkeseis ja täiendamise vajadused

Muuseumikogu hoiustamiseks on muuseumil kasutada ekspositsioonipind Viimsi mõisas, samas hoones asuvad ka fondiruumid. Lisaks renditakse Viimsis angaari suuremahuliste esemete (sõidukid, raskerelvad) hoiustamiseks ja eksponeerimiseks. Hoiupaigana kasutatakse kokkulepete alusel ka koostööpartnerite välialasid.

Sõjamuuseumi kogud jagunevad:

- **Ar: Arhiivkogu** - kogus on mälestusi, sõjaajaloo temalistel artiklite kogu, kaardikogu, dokumente, tunnistusi, diplomeid ja kirju, samuti isikute ja organisatsioonide kollektsioone.
- **A: Esemekogu** - sisaldab unikaalseid esemeid. Kogus on Kaitseväe ajalooline varustus, sõjaväelaste isiklikud esemed ja hinnalised esemelised autasud, näiteks soomusrongi nr 1 komandörile kapten Eduard Nepsile kingitud hõbedast õllekapp. Tänapäevasest materjalist on esindatud kaitseväe varustuse näidised.
- **N: Faleristikakogu** - kollektsioonis on mitu unikaalset personaalkogu: kindral Johan Laidoneri teenetemärkide kollektsioon; kindralmajor Aleksander Tõnissoni

teenetemärkide kogu; II maailmasõja aegsed ordenid, medalid ja märgid; tänapäevased teenetemärgid, väeosade rinnamärgid jm märgid.

- **Fo: Fonoteek** - kogusse on koondatud salvestatud mälestused.
- **F: Fotokogu** - kogus leidub Vabadussõja originaalfotosid, jäädvustusi Eesti kaitseväest aastatel 1920–1940 ja eestlastest NL armees. Fotosid teenistusest tänapäeva kaitseväes.
- **K: Kunstikogu** – sisaldab sõjaväelaste portreesid, skulptuure, lahingustseene.
- **M: Mööblikogu** – sisaldab kindral Laidonerile kuulunud mööblit.
- **R: Relvakogu** - kogus on ajalooliste relvade kollektsioon, käsirelvad, mh KL staabiülemale Jaan Maidele 1940. annetatud nimeline mõõk; suurtükid, samuti alates 1990. aastate algusest Eesti Kaitseväes kasutusel olnud relvad.
- **S: Sidevahendid** – kaitseväes kasutusel olnud sidetehnika.
- **T: Tekstiilkogu** - sisaldab Eesti parima ajalooliste sõjaväevormide kogu. Küllalt suur, kuid mitte täielik, on Eesti Kaitseväe vormitunnusmärkide kollektsioon. Sisaldab unikaalseid esemeid, näiteks Eesti okupeerimisel NL vägede poolt 1940. aasta suvel leitnant Hindoala poolt päästetud Sidepataljoni originaal lipp.
- **TV: Transpordivahendid** - Kaitseväes kasutusel olnud sõidukid.
- **Vi: Videoteek** – intervjuud ja sündmuste salvestused.
- **TEA: Abikogu** – koopiavormid, näitustel ja haridustegevuses kasutatavad esemed.
- **Raamatukogu** – erialakirjanduse raamatukogu.

Kogude täiendamisel arvestatakse püsiekspositsiooni ja ajutiste näituste ning uurimistöö vajadustega.

- **Tekstiilkogu** - kogu täiendamisel on esmatähtis Eesti Kaitseväe vormiriietuse, embleemide, sümboolika ja varustuse kogumine. Tähelepanu pööratakse taastatud kaitseväe vormiriietusele ja varustusele.
- **Faleristika kogu** - kogu täiendamisel on esmatähtis Eesti kaitseväega seotud materjalid ja Eesti sõjaajaloo seotud teiste riikide materjalid. Võimaluse korral peab juurde muretsema puuduvaid teenetemärke. Välisriikide teenetemärkidest huvitavad sõjamuuseumi need, mis on annetatud eestlastele.
- **Esemekogu** - kogu täiendamisel on esmatähtis kaitsevälase isikliku varustuse näidiste kogu täiendamine, sidevahendite kogu täiendamine ning välismissioonide materjalide kogu täiendamine.

- **Relvakogu** - kogu täiendamisel on esmatähtis Eesti kaitseväge relvastus ja Eesti territooriumil opereerinud teiste riikide sõjavägede relvastus.
- **Fotokogu** - kogu täiendamisel on esmatähtsad ajaloolised fotod kaitseväest ja teenistusest kaitseväes tänapäeval; sündmused, lahingud, tseremooniad, õppused jms.
- **Arhiivkogu** - kogu täiendamisel on esmatähtsaks mälestuste kogumine ja salvestamine; dokumentide, isikukogude ja erialakirjanduse unikaalsete köidete kogumine.
- **Kaasaegse kaitseväge pärand** - kogu täiendamisel on prioriteetne koostöö kaitseväega.

3.6 Muuseumikogu täiendamine

Muuseumikogu täiendatakse ostude (muuseumikogu täiendamise komisjoni otsusel), annetuste ja kogumiskampaaniate teel ning kaitseväest mahakantavate esemete valiku teel (kaitseministri käskkiri 30.09.2010 nr 368, kaitseministeeriumi valitsemisel oleva riigivara kasutamise ja käsutamise kord). Sõjamuuseum korraldab vajadusel kogumiskampaaniaid ja -ekspeditsioone.

3.7 Museaalide väljaarvamine ja hoiule võetud eseme tagastamine

Museaalide väljaarvamine kogust toimub muuseumiseaduses sätestatud korras ja Kultuuriministeeriumi poolt koostatud juhendis [„Nõuandeid museaalide muuseumikogust väljaarvamise korraldamisel“](#) toodud põhimõtete järgi.

4. Kogud ja nende kasutamine

4.1 Muuseumikogu kasutamine

Urijatel ja külastajatel on võimalik tutvuda sõjamuuseumi kogudega Eesti muuseumide andmebaasis MuIS. Põhjendatud huvi korral on võimalik esemeid etteteatamisega hoidlast välja tellida. Näitustele laenutatakse sõjamuuseumi museaale sobivate turva- ja säilitustingimuste olemasolul. Fotodest on võimalik tellida digikoopiaid.

4.2 Digiteerimistöde korraldus

Pikaajalises perspektiivis muuseumikogu digiteeritakse vastavalt muuseumi arengukavas seatud eesmärkidele ja muuseumi peavarahoidja koostatud digiteerimisplaanile.

4.3 Ruumid ja säilitustingimused

Ligipääs muuseumikogule ja selle kasutamine on kooskõlas säilitamise ja järelevalve vajadustega, et tagada museaalide pikaajaline säilimine.

4.4 Turvalisus

Muuseumi hoonetes on ööpäevaringne tehniline valve. Urijad hoidlatesse ei pääse.

Lisad

Kogud arvudes

Eesti Sõjamuuseumi kogud sisaldavad (30.12.2016. a. seisuga):

- üle 30 000 fotot ja negatiivi;
- 665 vormi ja nende osa;
- 937 vormitunnust;
- 819 ühikut märkide kogus
- 774 eset relvakogus;
- 76 eset transpordivahendite kogus;
- 1012 topograafilist kaarti;
- 912 plakatit
- 23 000 säilikut arhiivkogus;
- 7500 erialaraamatut raamatukogus.

Kokku oli kogudes 2016. aasta lõpus 75 000 museaali. MuISis on kirjeldatud 14154 museaali, neist digikujutisega 3354 objekti.